

AUTEURS

SVEN OOSTRIK
MARIAN VAN DER KLEIN
SUNA DUYSAK

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving



Over matisma, maatwerk en
boelers: doen en laten van
Surinaams-Nederlandse LHBT's





Regenbooghand: Illustratie Preto Perola

In 2015 inventariseerden onderzoekers van Kennisplatform Integratie & Samenleving 400 bronnen met sprekende verhalen van biculturele LHBT's in Nederland. Sprekend in de letterlijke zin van het woord: alle artikelen, bundels, boeken en interviews waarin zij zelf aan het woord komen over hun persoonlijke leven hebben we verzameld en naar culturele achtergrond gerangschikt. Het bijeengebrachte materiaal leverde een schat aan informatie op over patronen van zelfbeschikking en coming out, over handelingsperspectieven en spanningen. Vooral bij twintigers, want de meeste levensverhalen worden vanuit het perspectief van jongvolwassenen verteld. Deze levensfase is voor veel homo's en lesbo's in Nederland vormend van welke komaf ze ook zijn. Ook als ouderen vertellen, blikken zij vaak terug op deze periode.

Surinaams-Nederlandse LHBT's vormen een grote groep in het bronnenmateriaal. In deze brochure zoomen we in op hun verhalen en op de strategieën die het hen mogelijk maken om eigen keuzes te maken op het gebied van de liefde, seksualiteit en seksuele identiteit. Het is een brochure over matisma, maatwerk en boelers; over actoren en factoren die Surinaams-Nederlandse LHBT's helpen in hun dagelijkse doen en laten.

Boegbeelden: schrijvers, wetenschappers, cabaretiërs en SuHo

Boegbeelden zijn belangrijk voor de zichtbaarheid van LHBT's van Surinaamse komaf in Nederland. In 2011 vaart voor het eerst een Hindoestaanse boot mee met de Canal Parade; het meest populaire onderdeel van de Amsterdamse Gay Pride. In 2008 deden de Surinamers al mee met de Antilliaanse boot en sinds 2008 is er een roze zondag op het Kwaku-festival: volgens de organisatie sinds 2013 het grootste 'black LGBT event' van Europa.

Nog niet zo lang geleden zouden zulke initiatieven ondenkbaar zijn geweest. Voor mensen met een Surinaamse of Surinaamse-Nederlandse achtergrond lijkt het Hindoestaanse gezegde 'menai ka boli' op te gaan: 'wat zullen ze er wel niet van denken?'. Veel is mogelijk, ook met betrekking tot seksualiteit en de liefde, maar je hangt het niet aan de grote klok en doet wat je wil onnadrukkelijk of stiekem. Dat maakte de boten zo bijzonder: LHBT's met een Surinaamse achtergrond die niet alleen voor hun geartheid uitkomen, maar de identiteit zelfs publiekelijk vieren.

Dergelijke publieke strategieën (Cense, 2013) zijn relatief nieuw.

De afgelopen 40 jaar stond een aantal Surinaams-Nederlandse LHBT's regelmatig in de publieke belangstelling. Al in de jaren tachtig schreef Lionel Jokhoe een scriptie over Surinaamse homo's en richtte hij de werkgroep SuHo (voor Surinaamse homo's mede) op. Antropoloog Gloria Wekker schreef in dezelfde periode een belangrijk boek over matiwerk – de volkse vrouwenliefde in Paramaribo. Het werk van schrij-

vers als Edgar Cairo, Astrid Roemer, Joanna Werners en Lydia Emanuels werd regelmatig in de boekenrubrieken besproken en in interviews waren de auteurs mededeelzaam over hun homoseksualiteit. De laatste jaren krijgen zanger CB Milton, trendwatcher Adjied Bakkas en cabaretiër Edgar Biervliet ruimte in de pers. De meest recente collectie getuigenissen van 'gewone' LHBT's biedt Sandew Hira die met zijn boek *Verboden Liefde* (2011) uitgebreid laat zien hoe familie en homoseksualiteit in de Surinaamse gemeenschap samengaan.

Meer verhalen van mannen dan van vrouwen

Er zijn meer verhalen van mannen dan van vrouwen met een Surinaamse achtergrond verschenen de afgelopen 40 jaar. Dat is opvallend, omdat in Suriname relaties tussen vrouwen een bekend verschijnsel zijn: het zogenaamde matiwerk heeft een duidelijke plaats in de samenleving. Veel van de oudere publicaties over lesbo's gaan over matisma. *Matisma* zijn Creoolse vrouwen uit lagere sociaal-economische lagen, die een relatie hebben met een andere vrouw en vaak kinderen hebben uit een relatie met een man (Wekker, 1994). Meestal weet de omgeving precies hoe de vork in de steel zit, maar er wordt niet over gepraat. Een vergelijkbaar systeem is er niet voor mannen, maar seksueel contact tussen mannen lijkt wel vaak voor te komen. Hoewel de meeste



Cijfers over acceptatie in de Surinaams-Nederlandse gemeenschap

De acceptatie van homoseksualiteit onder de Surinaamse gemeenschap in Nederland is, in vergelijking tot andere grote migrantengroepen in de samenleving, groot. Zo vindt het overgrote deel (86%) van de Surinaamse Nederlanders dat homoseksuele mannen en lesbische vrouwen hun leven moeten kunnen leiden zoals zij dat willen. Er is daarin niet veel verschil in opvatting tussen eerste generatie migranten en die van hun kinderen (SCP 2014). Ook vindt 61% van de Nederlanders met een Surinaamse achtergrond dat het goed is dat LHBT's met elkaar mogen trouwen. Onder de 40 jaar zijn Surinaamse Nederlanders wat dat betreft iets toleranter dan hun ouders: 67% vindt het geen probleem, tegen 56% van de oudere leeftijdsgroep. Daarnaast geeft een minderheid (34%) aan het een probleem te vinden wanneer hun kind een vaste partner zou hebben van hetzelfde geslacht. Reacties van Surinaamse scholieren op homoseksualiteit in de openbaarheid zijn -net als bij andere groepen scholieren vaak negatief. In het bijzonder als het gaat om twee zoenende jongens; 56% van de scholieren geeft aan dit vies te vinden. Wanneer het twee meisjes betreft, ligt de non-acceptatie op 29%. Ongeveer tweederde van de scholieren staat ervoor open om homoseksuele jongens en lesbische meisjes in hun vriendenkring op te nemen. Ook lijkt homoseksualiteit in de naaste omgeving (buren et cetera) geen moeilijk punt te zijn voor Surinaamse Nederlanders.

Surinaams-Nederlandse mannen zichzelf nooit homo zullen noemen, meldt Gert Hekma dat ongeveer 60% van de Surinaamse mannen wel eens seksueel contact heeft met een man (Surinaams dagblad *De Ware Tijd* geciteerd in Hekma & Anderson, 2010).

De aandacht voor de stem van Surinaams Nederlandse LHBT's is door de jaren heen redelijk constant gebleven in de pers. Alleen vlak na 2000 zijn er minder sprekende verhalen te vinden. Het boek van Hira in 2011 heeft recent weer wat meer publiciteit opgeleverd, net als de interviews met trans-

vrouw BeyonG Veldkamp van Trans United, van COC Nederland. Hira's boek bevat veel uiteenlopende, genuanceerde verhalen en ervaringen van LHBT's: 'Tussen verdriet en vooroordeel zitten vaak gewone zorgen over de veiligheid van degene om wie je geeft', schrijft Hira in het boek.

Surinaamse Nederlanders vormen geen homogene etnische of religieuze groep: Hindoestanen, Creolen en Javanen hebben verschillende religies en denken allemaal net even anders over homoseksualiteit. De moeder van Jokhoe dacht dat ze via

haar kind gestraft werd door Allah, terwijl de Hindoeïstische moeder van Anita aandrong op een Creoolse winti was om het kwaad uit Anita's lichaam te drijven. Hira schrijft dat er in de Surinaams-Nederlandse gemeenschap ook vaak van repertoire gewisseld wordt: 'Helpt een ritueel uit de ene religie niet, dan kun je in Suriname net zo gemakkelijk een ritueel uit een andere cultuur proberen'. In de *melting-pot* is diversiteit de norm.

Niet spreken over seks en gordijnen dicht

Voor veel mensen van Surinaamse komaf is seks in het algemeen een taboe. Hoewel dat langzaam verandert, wordt er niet of nauwelijks over seksualiteit gesproken. Ook bijvoorbeeld seksuele voorlichting is niet vanzelfsprekend. Dat kan problemen opleveren wanneer iemand 'uit de kast' wil komen. Familie wil überhaupt niet over seksualiteit praten en begrijpt vaak niet goed wat homoseksualiteit is. Ook denkt men dat het in de eigen cultuur niet voorkomt: 'Ptata sanie,' zei de moeder van Glenn toen hij vertelde dat hij op jongens valt, 'Hollandse dingen'. Toch zijn de heren- en damesliefde geen onbekende begrippen. Dat blijkt ook uit het feit dat er in de cultuur eigen woorden voor bestaan. Hierboven noemden we al *matisma*. Voor mannen is een veelgehoorde term *boeler*, wat nog het meest in de buurt komt van het Nederlandse *flikker* – waarmee direct duidelijk is dat homoseksualiteit niet per

se in hoog aanzien staat bij de Surinaams-Nederlandse gemeenschap, maar wel een geuzennaam heeft: 'Eigenlijk ben ik geen homo; ik ben boeler,' kopte Sek in 1982 met een citaat van Edgar Cairo.

De andere kant van het taboe op seksualiteit is dat er best veel ruimte voor het individu lijkt te zijn om te doen wat je wilt, als je maar zorgt dat de mensen er niet over praten. In Suriname waren vooral in de jaren negentig veel huiskamerfeesten: jongens en meiden die op hetzelfde geslacht vallen, kwamen daar samen om te feesten, te praten en te flirten en vooral om zichzelf te kunnen zijn. Met de gordijnen stijf dicht, dat wel. 'Als je ze de volgende dag weer op straat tegenkwam (wandelende met [hun] vrouw en eventuele kinderen) dan werd gauw een andere kant uitgekeken,' schrijft Jokhoe in zijn scriptie over de mannen die op de huiskamerfeestjes kwamen (1980).

Bij homoseksuele mannen komt een dubbellevens als strategie vaker voor. Lesbische vrouwen uit migrantengroepen kiezen minder vaak voor geheimhouding en stappen in hun jong volwassen leven eerder of verder weg van hun familie. Opleiding, werk (inkomen) of vriendenkring die een zelfstandig leven mogelijk maken zijn daarbij essentieel.

Familie en zo

In sommige families van Surinaams komaf kiezen LHBT's ervoor het niet te benoemen:

'Ze weten het wel van me, maar ze praten er niet over.' Of de familie vermoedt het, maar kiest ervoor er niet over te beginnen. 'Zolang het niet duidelijk is, is er niets aan de hand', lijkt vaak te gelden. Dit zwijgen is voor sommigen een manier om de band met de familie in stand te houden en toch gehoor te geven aan de eigen gevoelens. In grote lijnen blijkt er een hoop mogelijk te zijn, als je het maar voor je houdt. In een enkel geval lijken de ouders het wel te weten en misschien te accepteren, maar het verder geheim te willen houden: 'Als je er met ze over wil praten worden ze erg boos en beginnen ze te fitten. Ze weten het wel van me, maar ze praten er niet over', zegt Michael in *Expreszo* in 1993.

Dat nauwe familiebanden juist in je voordeel kunnen werken blijkt ook uit de verhalen. Bij een eventuele coming out in Nederland spelen broers, zussen, en neven of nichten soms een belangrijke bemiddelende rol naar de ouders toe. Soms is het deze broer of zus die het de ouders vertelt; de stap om het te vertellen lijkt dan minder groot. De verwante generatiegenoten kunnen de ouders ook duidelijk maken dat er niet zoveel verandert of hen aansporen het te accepteren. Een enkeling breekt met de familie. Soms omdat ze niet geaccepteerd worden, maar soms ook om te voorkomen dat de ouders gedwongen worden te kiezen tussen de gemeenschap en hun kind.

Vaak is een beetje afstand nemen van de familie al voldoende om je eigen gang te kunnen gaan: een populaire strategie is het huis uit gaan en een baan te vinden zodat je vrijer bent in je eigen keuzes. Soms werkt een grotere afstand beter: vooral in de jaren tachtig en negentig zijn er veel verhalen van 'seksuele vluchtelingen' uit Suriname: LHBT's die in Suriname in de verdrukking zijn en die die naar Nederland komen vanwege de vrijere seksuele moraal van het land.

In veel verhalen van biculturele LHBT's zien we dat persoonlijke of familie-eer een grote rol speelt in de beslissingen die mensen maken rondom hun homoseksuele gevoelens. Voor LHBT's met een Surinaamse achtergrond is het voorkómen van schande essentieel. Voor een enkeling is de sociale druk zo sterk dat ze leidt tot zelfmoordgedachten. Om de familie en zichzelf de schande te sparen overweegt een klein deel van de LHBT's een eind aan hun leven te maken. Dat geldt overigens niet uitsluitend voor de Surinaams-Nederlandse LHBT's: gedachten over zelfmoord komen volgens het SCP (2010) vaker voor onder homo- en lesbjongeren. Vaker dan onder hen die hetero zijn.

Belang van gezin en (klein-)kinderen

Het hebben van een gezin lijkt belangrijk te zijn om aanzien te verwerven in de Surinaamse gemeenschap, belangrijker

dan de individuele gevoelens van LHBT's. Een moeder die uit de kast kwam naar haar zussen toe, vertelt in *Ma'dam* 4 van 1991: 'Voor mij vonden ze het gewoon, maar ze vonden het erg voor het kind'. Dat is waarschijnlijk ook de reden dat veel mannen ervoor kiezen om toch te trouwen en kinderen te krijgen. Sommigen daarvan hebben naast hun huwelijk homo-avontuurtjes om op die manier toch uitdrukking te geven aan hun gevoelens, anderen hebben er zelfs een relatie naast.

Het hebben van kinderen behoedt je voor schande. De relaties van de eerder genoemde matisma's worden 'beschouwd als een beetje bezigheid en absoluut niet als bedreigend,' zegt Gharietje (Vermij, 1983). Ook Tanja kreeg te horen: 'Als je maar zorgt dat er een kind komt' aldus een artikel in *Vroom en vrolijk* (1997).

Een nieuwe generatie?

De afgelopen vijf jaar lijken de strategieën van Surinaams-Nederlandse twintigers steeds 'Hollandser' te worden en worden

de *persoonlijke, subtiële strategieën* (Cense, 2013) steeds vaker verruild voor een publieke coming out. Jongeren met homoseksuele gevoelens kiezen er steeds vaker voor om hun vrienden en familie van die gevoelens op de hoogte te stellen. Zij komen uit de kast en nemen een homoseksuele identiteit aan of passen een stukje daarvan in in het eigen leven of de eigen achtergrond. Daarmee vragen ze ook een inspanning van hun familie en van de gemeenschap waarin zij opgroeiden. Er lijkt door Surinaams-Nederlandse LHBT's steeds vaker vanuit het individu geredeneerd te worden. Steeds vaker kiezen mensen ervoor zich van niemand iets aan te trekken en hun eigen plan te trekken. De transvrouw BeyonG gaat haar eigen gang én heeft haar moeder de tijd gegund om eraan te wennen dat de zoon nu een dochter is (Vrouw in de *Telegraaf*, 24 oktober 2014). Ook de jonge Ashok vertelt in *Verboden Liefde* een eigen strategie. Toen zijn

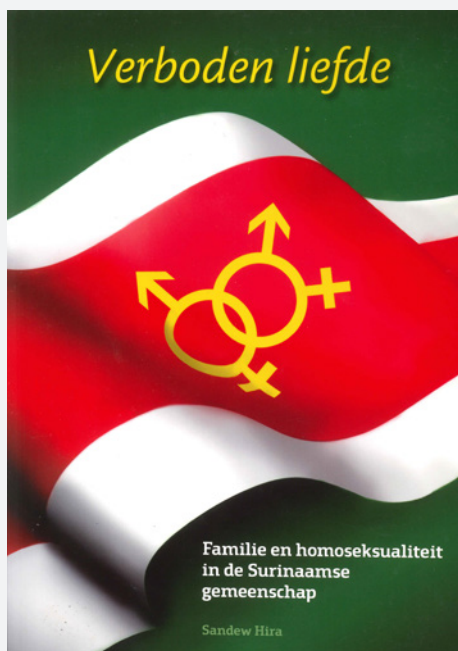
Uit Spawn of Dykes To Watch Out For (1993, p. 61) van Alison Bechdel.



ouders niet met zijn nieuwe vriend wilden spreken, besloot Ashok te breken met de traditie van het Moederdagbezoek. Zijn ouders begrepen de boodschap, en hij heeft ze voor de keus gesteld: 'We zijn of beide welkom, of beide niet'.

Ten opzichte van LHBT's met een andere biculturele achtergrond lijken de Surinaamse Nederlanders iets meer ademruimte te hebben wanneer het om hun seksuele gevoelens gaat. In de verhalen zien we dat er een hoop mogelijk is wanneer er maar niet teveel over gepraat wordt. Zelfs uitgaan op straat is voor Surinaams-Nederlandse LHBT's in de afgelo-

pen 40 jaar steeds gewoner geworden: 'Bijna ieder weekend gaat [Glen] uit, naar homocafés en disco's in Amsterdam, waar hij zijn vrienden treft. Surinaamse homovrienden, welteverstaan. Samen met hen hangt hij rond op de dansvloer en bespreekt op luide toon de kwaliteit van de mannelijke passanten. In Sranan tongo, zodat ze ongestoord kunnen roddelen, omdat 'al die blonde jongens er toch niks van verstaan' (Sanders, 1988).



Sprekende verhalen in boek en onderzoek van Sandew Hira, 2011. Ontwerp omslag: Studio Daniëls.

Sleutelpublicaties en handige websites

PUBLICATIES:

- Marianne Cense (2013), *Over diplomaten en activisten. Strategieën rondom seksuele identiteit van biculturele lesbische vrouwen, homoseksuele mannen en biseksuelen*. Utrecht: Rutgers WPF.
- Gert Hekma & Dartanjan Anderson (2010), 'Leven en laten leven; Surinaamse Nederlanders over homoseksualiteit.' In: *Steeds gewoner, nooit gewoon* (Saskia Keuzenkamp ed.). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Willem Huijnk. (2014), *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Lionel Johhoe (1980), *Homofielen uit Suriname*. Een vergeten groep in de Nederlandse samenleving? Amsterdam: Sociale Akademie 'De Aemstelhoorn' [eindexamenwerkstuk].
- Sandew Hira. (2011), *Verboden Liefde. Familie en homoseksualiteit in de Surinaamse gemeenschap*. Den Haag: Amrit Consultancy.
- Marian van der Klein, Sven Oostrik & Suna Duysak (2016), *400 Bronnen voor biculturele LHBT's en hun hulpverleners. Patronen van zelfbeschikking en coming out in levensverhalen, 1975-2015*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- Stephan Sanders (1988), 'Ptata Sanie. Homoseksuele jongens, Surinaamse verlangens en de Hollandse werkelijkheid'. In: *Jeugd en Samenleving* 18 (1), 15-27.
- Lucie Th. Vermij (1983), 'Surinaamse vrouwen in Nederland'. In: *Homologie* (4) juli 1983, 8-11.
- Gloria Wekker (1994), *Ik ben een gouden munt, ik ga door vele handen, maar ik verlies mijn waarde niet*. Amsterdam: Feministische Uitgeverij Vita.

WEBSITES EN ORGANISATIES:

- Stichting Hindustani Den Haag: <http://www.stichtinghindustani.nl/>
- Stichting SaVo (Samen Vooruit): <http://www.stichtingsavo.nl/>
- Community voor biculturele LHBT's: <http://www.respect2love.nl/>
- Ervaringsverhalen: <http://www.colourground.nl/>
- Ontmoetingen en activiteiten: www.nietalleenanders.nl
- Website voor LHBT-jongeren: <http://www.iedereenisanders.nl/>
- Project van COC-Nederland, Movisie en Rutgers voor hulpverleners: www.coc.nl/coming-in

Colofon

Financier: ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Auteurs: Sven Oostrik
Marian van der Klein
Suna Duysak

Ontwerp: Design Effects

Opmaak: Ontwerppartners

Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving /
Verwey-Jonker Instituut
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via de website van
het Kennisplatform Integratie & Samenleving: www.kis.nl.

ISBN 978-90-5830-725-5

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2016.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-
Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is
toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-
Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed,
on condition that the source is mentioned.



kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluri-forme en stabiele samenleving.

Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

Kennisplatform Integratie & Samenleving is een programma van het
Verwey-Jonker Instituut en Movisie

T 030 230 32 60 **E** info@kis.nl **I** www.kis.nl

